

Galambos Barbara

A mesemondás, mesehallgatás alkalmai, körülményei

A meseélmény mint szertartás

Manapság nagyon sokan alábecsülik a mese értékét, mivel nem a megfelelő irodalmi mércével mérik a fontosságát. Többen a realitás valóság-hű ábrázolását várják a mesétől, de ha azt vesszük figyelembe, hogy a mesék a lélek szintjén, a tudattalanban fejtik ki hatásukat, akkor valóban a valóságot közlik. (Bettelheim, 2011, 160) Boldizsár Ildikó is cáfolja azt az állítást, miszerint a mese idilli képet fest a világról, ahol a mesehős tökéletes, aki helyett a segítőtársak megoldanak mindent, s ezáltal a mesének nincs semmilyen valóságalapja, csupán a mesemondó képzeletének szüleménye. Véleménye szerint a mesék mindenkor olyan problémákat vetnek fel, amelyekkel az ember a hétköznapi életben is találkozhat. Lehetőségekről, a tévedések helyrehozataláról szólnak, arról, hogy minden rendbe hozható és nem arról, hogy minden rendben van. (Boldizsár, 2004, 13-14)

„A mesemondásnak ahhoz, hogy hatékony legyen, a gyermek és a felnőtt közötti interperszonális eseménynek kell lennie, amelyet a két résztvevő alakít.” (Bettelheim, 2011, 155) Bettelheim szerint mesét mondani a felnőtt és a gyermek közös élményéért érdemes, még ha mást jelent ez az élmény a gyermeknek és mást a felnőttnek. A gyer-

mek örül a fantasztikus kalandoknak, a felnőtt pedig a gyermek örömeinek, és hogy sikerült valami újat nyújtania a gyermek számára. (Bettelheim, 2011, 158) Bettelheim szerint hasznosabb a gyerek számára a meséket fejből elmondani, mint felolvasni. „Azért jobb a mesét mondani, mint felolvasni, mert így jobban alkalmazkodhatunk a helyzethez és a gyermekhez.” (Bettelheim, 2011, 155) A gyermek számára megnyugtató érzés, hogy a szülő, akit a gyermek legjobban szeret, az elmondott történet által osztozik a gyermek irracionális, olykor sötét fantáziaéletében. (Bettelheim, 2011, 159) Pontosan emiatt fontos a gyermek számára az is, hogy annyiszor hallgathassa meg a lelkének megnyugvást hozó mesét, ahányszor csak szeretné. (Fischer, 2009)

Szükséges lenne a családban és az óvodában is mindennapos eseményné tenni a meseolvasást, a gyermek olvasóvá nevelésének már egészen kicsi korában, a családon belül el kellene kezdődnie. A gyermek első tanárai mindenképpen a szülei. A közös olvasás a gyermek számára örömforrás és megnyugvást jelent, valamint a szülővel való kapcsolatteremtés alapjává is szolgálhat. A meseolvasás általában párbeszéd formájában történik, vagy a szülő, vagy a gyermek tesz fel

kérdéseket az olvasás folyamán, míg a gyermek el nem sajátítja a hallgatói magatartást. A másik helyszín, ahol a gyermek pozitív attitűdöt alakíthat ki az olvasással szemben, az óvoda, ahol a meseolvasás rendszeres napi program. (Szinger, 2009, 72-73, 77-78)

Nagyon fontos azonban előkészíteni a mesélést, megteremteni a megfelelő hangulatot a meséléshez és a mesehallgatáshoz. Ehhez gondosan meg kell választani az időt és a helyszínt, meghitt, nyugalmas, otthonos légkört biztosítva a hallgatóság számára, amit például mesesarok kialakításával lehet elérni. A gyerekeknek kényelmesen kell elhelyezkedniük, úgy, hogy a mesélő mindenkivel felvehesse a szemkontaktust. A meseélmény szertartásosságát növeli, ha a mese kezdetét zenei szignál vagy csengő jelzi, a mesélés idejére gyertyát gyújtunk. (Tancz, 2009) Zóka Katalin kihangsúlyozza, hogy a meseélmény szertartásosságának megteremtése azért is nagyon fontos, mert a mesehallgatás egyfajta belső aktivitást, koncentrációt igényel a gyermektől. „A tevékenységhez kötődő ritusok beavatják a gyermeket az óvodai történetekbe, a kiszámíthatóságot, az élményközösséget sugallják, biztonságos közeget teremtenek, eligazítják a gyerekeket a változatos események között.” (Zóka, 2007a, 47) A mese kez-

detén található jól ismert „*Egyszer volt, hol nem volt...*” formula segít elhagyni a hétköznapi valóságot és bevezet a mesék birodalmába. Ezáltal a történetet különleges mesebeli időszámításba helyezi, ami sejteti, hogy a történet valamikor réges-régen, egy ősi korszakban játszódik, különös, távoli, de mégis ismerős tájakon, a gyermeki lélek útjain, a tudattalan birodalmában. A csodálatos utazás végén pedig a gyermeket visszavezeti a valóságba. (Bettelheim, 2011, 64-65)

A jó mesemondó személyiségjegyei

„A jó mesélő úgy játszik a hallgatói érdeklődésének szálain, mint Orfeusz a maga bűvös citharájának húrjain. Minden akkorddal vele rezeg egy-egy húr a hallgató lelkében is.” (Nádai, 2009, 7) A mesét mondó felnőtt és a gyermek mint befogadó élményközössége csak akkor jöhet létre, ha a mesemondó ismeri a gyermekben lejátszódó folyamatokat. (Zilahi, 1998, 40) Nagyban függ tehát a mesélőtől, attól, mennyire képes átélni a történet cselekményének mozzanatait, hogy a mese a gyermek részéről milyen fogadtatásra talál. (Bettelheim, 2011, 160) A mesélőnek mindenképp fel kell tennie szem előtt tartania, hogy igazi hatása csak az élőszó erejének van. (Nádai, 2009, 8-9) Voigt Vilmos is egyetért azzal, hogy „a szóbeli mesélésnél nincs csodálatosabb kapcsolat: a százszor ismert mesét is együtt élvezzi az előadó meg közönsége.” (Voigt, 2009, 16) Egyaránt fontos az is, hogy a mesélő a mese szemléltető erejével hasson a hallgatóira. Szavaival illusztrálja az elmondottakat, mondanivalójának legyen stílusa. (Nádai, 2009, 8-9)

Tancz Tünde a beleélő szövegmondásra helyezi a hangsúlyt. „A megjelenítés kitűnő eszköze a mesemondásban az úgynevezett egyenes beszéd, amely élesen elkülöníti a leíró és párbeszéd részeket.” (Tancz, 2009) Zilahi Józsefné szerint a mesélő vonzó fizikai megjelenése sem elhanyagolandó, valamint kellemes beszéde és belső nyugalma is elengedhetetlen. (Zilahi, 1998, 82) Tancz Tünde fontosnak tartja a nonverbális kommunikációs eszközök alkalmazását is, mint a gesztusok, mimika, testtartás stb. (Tancz, 2009) Boldizsár Ildikó szerint is „ezek a néma üzenetek legalább olyan fontosak, mint a hallottak”, ilyenkor a gyermeknek befelé irányul a figyelme és képes eljutni egyfajta intenzív fókuszált figyelem állapotba, a történehallgatási transz állapotába. (Boldizsár, 2010, 319-320) Zóka Kata-

lin szerint ez az állapot, valamint a mesei kettős tudat megléte, amely párhuzamot jelent a valóság, illetve az illúzió megélése között, a befogadóképesség és a „mesei beállítódás” feltétele, amely a gyermeknél 5-8 éves kor körüli időre tehető. (Zóka, 2007a, 15-16)

A gyermekre fordított idő a jövőbeli bizalmas szülő-gyermek kapcsolat építőköve is, mivel „a gyermekkel töltött minőségi idő nem a pusztán együttléte, jelenléte jelenti, hanem az osztatlan figyelmet, amelyet neki szentelünk.” (Kádár, 2012, 108-109)

A meseválasztás kérdései az óvodás-korú gyermek igényei szerint

„A jó választáshoz figyelembe kell venni a gyermeki érdeklődés szakszosságát, az óvodáskorú gyerek fejlődépszichológiai, érési sajátosságait.” (Zóka, 2007a, 14) Zilahi Józsefné a válogatás alapelveként említi azt a tényt, hogy a pedagógusnak sokkal több mesét kell ismernie, mint amit felhasznál, mivel a jó pedagógus sosem azt tanítja, amit arra a napra készített, betervezett, hanem azt, amire a gyermeknek éppen akkor szüksége van. Másrészt figyelemztet arra, hogy mikor a megfelelő irodalmat szeretnénk kiválasztani a gyermek számára, ne feledjük, hogy értékekkel bánunk. (Zilahi, 1998, 45-46) „A kultúrában minden értékünk a jó ízlés, a hagyománytisztlet és a jövőépítés elfogultságaiból származik.” (Zilahi, 1998, 51) Oda kell tehát figyelni, mit közvetítünk, a határt pedig a gyermek életkora szabja meg. (Zilahi, 1998, 51)

A 3-4 éves gyerekek, azaz a kiscsoportosok számára még nem érdemes bonyolult cselekményű, terjedelmes mesét választani, mivel szókincsük ehhez még nem megfelelő. Érdemesebb inkább rövidebb, egyszerű szerkezetű lánc-, halmozó-, illetve mondóka-meséket beiktatni, amelyek ismétlődő szövegrészeket is tartalmaznak. (Tancz, 2009) Ennek a korosztálynak megfelelő mesefajta az állatmese is, mivel a gyermek animizmusából kifolyólag könnyen azonosul az állatszeplőkkel, ha azok emberként viselkednek. (Zóka, 2007b)

A 4-5 éves, azaz középső csoportos gyerekek számára már válogathatunk a terjedelmesebb állatmesékből, novellisztikus-realisztikus mesékből, valamint a novellisztikus tündérmesékből. Az 5-7 éves, azaz nagycsoportos gyerekek ismeretei és szókincse már elég bő, valamint gondolkodása az el-

vont felé halad, így választhatunk bonyolult cselekményű tündérmeséket is. (Tancz, 2009)

Zilahi Józsefné szerint a vegyes korcsoportnál meg kell válogatni a kisebbeknek és nagyobbaknak szóló meséket, a hosszabbakat érdesebb inkább a lefekvés idejére hagyni, amikor a kicsik hamar elalszanak, a nagyobbakat pedig átsegíti a mese az általuk kevésbé kedvelt időszakon. (Zilahi, 1998, 82)

Sok szakember választandó műfajként a népmesét ajánlja, mivel „pszichoanalitikus megközelítésben a kollektív tudattalant hordozza, ezért a gyermekhez ez áll a legközelebb” (Nyitrai, 2009, 19), az irodalmi mesék írói ugyanis sokszor nem igazán találják meg az utat az óvodás korú gyermeki lélekhez, meséikben keverednek a valóságos és fantasztikus elemek, ami a gyermeket összezavarhatja. (Nyitrai, 2009, 15)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BETTELHEIM, Bruno. 2011. *A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek*. 8. kiadás. Budapest: Corvina Kiadó Kft., 2011.
- BOLDIZSÁR, Ildikó. 2004. *Mese-poétika: Írások mesékről, gyerekekről, könyvekről*. 1. kiadás. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2004.
- KÁDÁR, Annamária. 2012. *Mesepszichológia: Az érzelmi intelligencia fejlesztése gyermekkorban*. Budapest: Kulcslyuk Kiadó, 2012.
- NÁDAI, Pál. 2009. A mesélésről. In *Mint a mesében?: Tanulmányok a mese fontosságáról*. Budapest: PONT Kiadó, 2009.
- NYITRAI, Ágnes. 2009. A mese, a mesélés fejlesztő hatása. In *Fejlesztés mesékkel: Az anyanyelv, a gondolkodás fejlődésének segítése mesékkel 4-8 éves életkorban*. Mozaik Kiadó, 2009.
- SZINGER, Veronika. 2009. Mese az óvodában. In *Mint a mesében?: Tanulmányok a mese fontosságáról*. Budapest: PONT Kiadó, 2009.
- TANCZ, Tünde. 2009. Népmesék az óvodai anyanyelvi-kommunikációs nevelésben. In *Anyanyelv-pedagógia* [online]. 2009, 2. sz. [2013.06.23.] Az interneten elérhető: <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=161>
- VOIGT, Vilmos. 2009. A mese neve. In *Mint a mesében?: Tanulmányok a mese fontosságáról*. Budapest: PONT Kiadó, 2009.
- ZILAHY, Józsefné. 1998. *Mese-vers az óvodában*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 1998.
- ZÓKA, Katalin. 2007a. *Varázseszközök az óvodában*. [online]. Budapest: suliNova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht., 2007.
- ZÓKA, Katalin. 2007b. *A meseválasztás kérdései az óvodában: A népmese helye az óvodai irodalmi-anyanyelvi nevelésben*. In *Könyv és nevelés* [online]. 2007, 9. évf., 2. sz. [2013.11.05.] Az interneten elérhető: http://epa.oszk.hu/01200/01245/00034/zk_0702.htm